

ویزہ تراجم کتاب شناسی، نسخہ پژوهی، نقد کتاب

کتابتیں

سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۰

دوفصلنامه تخصصی مؤسسه کتاب شناسی شیعه

ISSN 2228-5679

[illegible]

وفقیہ الامیر محمد بن ناصر الدین الخنجر علی مقام
 نوح فی «الکرک» از ابی خطهای کتب طبقات
 امامیه در سابقه فتا رسیدن زین الدین العاملی
 تئمة الرحلة المراقبة یادی از محمد شریف
 کشمیری سید جعفر کشفی دارالری
 بیروجردی احوال و آثار میرزا محمود
 بیروجردی علامه میرزا یحیی
 مستوفی ید آبادی شرح
 حال آية الله
 صدرالد

بروجردی از دیدگاه آیه الله حاج آقا حسین
 صدر آقا حسین
 از سید ابوالحسن مولانا شرح
 و شرح حال ملا مهدی نراقی از زبان فرزندش
 سرگذشت خودنوشت آیه الله سید احمد زنجانی
 به ضمیمه یک اجازه روایی و ترجمه علمی
 زنجانی سرگذشت خودنوشت دکتر ابو القاسم
 گرچی دو وقفنامه عبد فیضی
 صدرالدین محمد
 نوشتاری از علامه سید
 عبدالرزاق مقسم در مورد
 جناب میثم تمار

کتاب یونس علیہ السلام کے مِلّۃ مِلّۃ الامان

نکته‌ها فوائد نسری

در این بخش نکته‌های پژوهشی و فوائد برگرفته از نسخه‌های خطی را در چند عنوان می‌خوانیم. شرط شیخ حسن جزائری برای تجدید نظر دیگران در آثارش دو نکته دربارهٔ اثر وحید بهبهانی نکته‌ای درس‌آموز از مرحوم آیه الله سید محمد عصان یادداشت آیه الله سید حسن صدر کاظمی دربارهٔ عماد الاسلام سید دلتار علی، سه نکته دریاب آخوند خراسانی، اطلاع جدیدی از ریس الدین بن محسن مؤلف حقیقة الايمان.

کلید واژه، کشمیری، محمد شریف، استادان میرداماد، سید محمد باقر، شاکردان، جزائری، حسن میرداماد، سید محمد باقر، دستنویشته، وحید بهبهانی، محمد باقر الاتین (کتاب)، خلاصة الاقوال (کتاب)، تعلیقات، خراسانی، محمد جواد، عصان، سید محمد، اصمغانی، محمد بن محمد زمان، صدر سید حسن عماد الاسلام (کتاب)، نصیر آبادی، سید دلتار علی خراسانی، محمد کاظم، عاملی، ریس الدین محسن، حقیقة الايمان (کتاب).

سه نکته دربارهٔ آخوند خراسانی

(۱)

در کتاب سیاست‌نامه خراسانی نوشته جناب آقای محسن کدیور صفحه بیست و نه ذیل عنوان «فهرست آثار منتشر نشده خراسانی» آمده است:

اقتضیات فی اصول

تقریرات آخوند خراسانی از دروس اصول اساتیدش، گویا شیخ انصاری، از اول نواهی تا آخر مجمل و مبین، تاریخ نگارش ۶ شوال ۱۲۷۸ در نجف و مفصل‌تر از کفایه، نسخه اصل (به خط آخوند) به شماره ۱۴۱۷۸ در کتابخانه مجلس موجود است.

در حالی که این اثر هیچ ربطی به آخوند خراسانی ندارد و بیش از آنکه آخوند به نجف وارد شود تألیف شده است؛ زیرا آخوند در حدود اوائل سال ۱۲۷۹ به نجف اشرف مشرف شده است و

امضا خراسانی

کتابخانه

تألیف اثر به سال ۱۳۷۸ در نجف خاتمه یافته است. علاوه بر این، این نسخه را زوجه مؤلف در سال ۱۳۰۸ از ورثه مؤلف خریده و وقف کرده است و این نشان می‌دهد که در سال ۱۳۰۸ مؤلف از دنیا رفته است؛ در حالی که آخوند خراسانی در سال ۱۳۲۹ یعنی حدود بیست سال پس از این تاریخ درگذشت است. بنابراین، این کتاب هرگز نمی‌تواند تألیف آخوند باشد.

از این رو قطعاً این اثر تألیف آخوند نیست و محتمل است تألیف مولی محمد کاظم شاهرودی خراسانی باشد که سرگذشتش در کرام برره ج ۳، ص ۲۵۷ آمده، و از شاگردان صاحب ریاض و حجة الاسلام شفیق بوده است و شاید این اثر تقریر دروس این استادانش باشد.

گفتنی است جناب آقای کدیور در ص بیست و یک کتاب سیاست نامه ذیل عنوان «فهرست آثار خراسانی» نوشته اند،

این فهرست نه تنها بر اساس مطالعه کتب تراجم علمای قرن چهاردهم، بلکه علاوه بر آن با مشاهده خود آثار و تقصص از فهرست نسخ خطی به دست آمده است.

پیداست که اینجا اگر خود اثر را مشاهده کرده بودند هرگز دچار این اشتباه نمی‌شدند، زیرا در اول همین نسخه آمده است که همسر مؤلف به سال ۱۳۰۸ این نسخه را از ورثه مؤلف خریده و وقف کرده است.

خلاصه، احتمالاً محمد کاظم شاهرودی خراسانی با مولی محمد کاظم هروی خراسانی اشتباه شده‌اند!

با اینکه چند سال پیش در سایت مؤسسه کتابشناسی شیعه این اشتباه یادآوری شد، متأسفانه در شناختنامه آخوند خراسانی (ج ۱، ص ۱۸) که کنگره بزرگداشت آخوند اخیراً منتشر کرد این اشتباه فاحش تکرار شده، و به طور قاطع نوشته‌اند: «این نسخه به خط مؤلف در کتابخانه مجلس موجود است». اشتباه فاحشی که آدمی از آن شاخ در می‌آورد. در حالی که با کمترین زحمت و در دسرسی شد تصویر این نسخه را از کتابخانه مجلس مطالبه کرد و حقیقت مطلب را دریافت و بی‌جهت و بی‌غلت تألیفی به تألیفات آخوند نیفزود. چون به مناسبت کنگره از هر جهت هزینه می‌شود و وقت کافی هم برای رهایی از دام این اشتباهات بزرگ هست.

علاوه بر این خطا، در شناختنامه مسامحات دیگری هم هست، مثلاً در بخش مقالات عربی، مطالب بسیار جالب سید هبة الدین شهرستانی در مجلة العلم در باره آخوند، درج نشده، ولی برخی مقاله‌های عربی نه چندان مفید درج شده است.

بروجردی است و از متن نامه به خوبی آشکار است، و ثالثاً

نامه به خط مبارک آخوند است نه رونوشت نامه وی. از اینها همه بدتر اغلاط فراوانی است که در بازخوانی نامه رخ داده است که با مقابله با تصویر سند در آخر کتاب (ص ۴۴۳ - ۴۴۴) معلوم می شود و ذیلاً می آید:

سمت راست عبارت کتاب آخوند خراسانی به روایت استاد (ص ۲۶۸ - ۲۷۰) و سمت چپ عبارت صحیح ذکر می شود:

غلط	صواب
فخر المتعلمین	فخر المحققین
فروزی مقام	فرزندی مقام
که بحمد الله	والحمد لله
وجود ایشان [اصل: وجودش]	وجود مثل ایشان
القائات لاحقه	القائات واقعه [نیاشد]
چند زحمت	چه زحمت

نامه دوم

بوده باشد	کرده باشد
مهمات وقت	به مهمات وقتی
[ف] المؤلفین	قدوة المدققین
[به] خصوص	خصوص
زنبه تقلید را	رقبه تقلید را
[از] رقبه مخلص	از رقبه خود خلع
وبلکه به	و به ملکه
قوه اجتهاده	قویه اجتهادیه
امثال اتباع	امثال و اتباع
مجتهد عادل	مجتهد عدل
علیه و عملیه	علیه و عملیه
معمول	مأمول

اولیای حق سلام الله علیهما اولیای حق سلام الله علیهم

اینها همه اغلاط بازخوانی دو نامه از آخوند خراسانی است. با اینکه چنانکه گشت قبلاً اینها بازخوانی و تصحیح شده است

برخی اشتباهات «آخوند خراسانی به روایت استاد»

اکنون که سخن از آخوند خراسانی و کنگره بزرگداشت اوست که اخیراً برگزار شد بفرمایم که کتاب آخوند خراسانی به روایت استاد (تهیه دبیرخانه کنگره بزرگداشت آخوند، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلام، ۱۳۹۰) از برخی اشتباهات فاحش خالی نیست. مثلاً در ص ۲۵ مقدمه نوشته اند: «آنچه در اینجا عرضه شد مجموعه ای از اسناد تازه یاب درباره آخوند خراسانی است» در حالی که قبلاً تعدادی از آنها سه بار چاپ شده است از جمله دو نامه آخوند خراسانی خطاب به پدر فقیه بزرگ آیه الله حاج آقا حسین بروجردی که سالها پیش یعنی سال ۱۳۸۳ به تصحیح این ناچیز در یادنامه آیه الله حائری به نام مؤسس حوزه چاپ شده و پیش از آن هم تصویر این دو نامه در ترتیب امانتید کتاب الکافی به سال ۱۴۱۴ و نیز در کتاب زندگی آیه الله المعصی بروجردی نوشته آقای واعظ زاده خراسانی (ص ۲۱۴ - ۲۱۵) به سال ۱۳۷۹ منتشر شده بود. البته این اشکال چندان مهم نیست، مهم اغلاط فراوانی است که در بازخوانی و فهم این دو سند رخ داده است از جمله:

۱. پدیدآورندگان متوجه نشده اند که این نامه ها درباره آیه الله بروجردی و خطاب به پدر ایشان است و کسی هم که اطلاع قبلی نداشته باشد از این کتاب متوجه این موضوع نمی شود. از این رو این عناوین را برای این دو سند انتخاب کرده اند:

۱۳۷: «تأیید اجتهاد ثقة الاسلام حسین از سوی آخوند خراسانی» (بیداست که خواننده نمی فهمد «ثقة الاسلام حسین» کیست)

۱۳۶: «رونوشت نامه آخوند خراسانی مبنی بر سفارش والتفات به یکی از شاگردان خود به اولیای وی»

که اینجا هم عنوان نشان نمی دهد که «یکی از شاگردان» آیه الله بروجردی است، ثانیاً نامه خطاب به پدر آیه الله

بدرآیه الله بروجردی

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

Handwritten notes in Urdu script, likely bleed-through from the reverse side of the page.

(۲)

YDV

(نام توفیق‌ه) نوشتند و همکاران بنده در مؤسسه کتابشناسی آن را ویرایش و تکمیل و حروفچینی و نمونه خوانی کردند و به نام نویسنده آن حضرت آقای مجتهدی تحویل اولیای کنگره دادند؛ ولی ناگهان پس از نشر دیدیم که به جای نام نویسنده، نام اینجانب رضا مختاری را به عنوان پدیدآورنده مقاله مذکور نوشته‌اند. حقیر به شدت به این موضوع اعتراض کردم و مسؤول دبیرخانه کنگره آن را معلول اشتباه دانستند. به هر حال برای اینکه این اشتباه تصحیح شود و برای پرهیز از این سیره سیئه برخی که آثار دیگران را به نام خود نشر می‌دهند و برای اینکه مشمول آیه شریفه «لَا تَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسِبْتَهُمْ بِمَقَاةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ» (سوره آل عمران ۱۸۸) نشوم، تذکر آن را در اینجا لازم دانستم.

(f)

اطلاع جدیدی از
زین الدین بن محسن مؤلف
حقیقة الایمان
در شماره دوم کتاب شیعه در مقاله
«حقیقة الایمان» شهید ثانی یا ایضاً
البیان زین الدین بن محسن عاملی،
محسن در اختیار بود درج شد اینک
کتابخانه آية الله مرعشی (قدس سره) که
ع به وی به دست آمد که مؤکد مطالب
الدین بن محسن به خط زیبای خود

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[illegible]

بزرگوارى به عنوان مجتهد
آية الله بروجردى و معلى آية الله
نایب آخوند خراسانى به پدر

